

שיעורים בפיקוח נפש והצלה
נתנאל אוירבך

שיעור ג: 'חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה'

א. היחס לדרשת 'חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה'

בבלי יומא (פה ע"א-ע"ב):

וכבר היה רבי ישמעאל ורבי עקיבא ורבי אלעזר בן עזריה מהלכין בדרך, ולוי הסדר ורבי ישמעאל בנו של רבי אלעזר בן עזריה מהלכין אחריהן. נשאלה שאלה זו בפניהם: מניין לפיקוח נפש שדוחה את השבת?... רבי שמעון בן מנסיא אומר: ושמרו בני ישראל את השבת. אמרה תורה חלל עליו שבת אחת, כדי שישמור שבתות הרבה.

רש"י (יומא פה ע"ב ד"ה ושמרו):

ושמרו בני ישראל את השבת - כדי לעשות שבתות אחרות, יזהרו בשבת זו בקיום שמירת שבתות הרבה.

~ ממשיכה הגמרא ומסיימת, שיש לצדד במקור הלימוד שהביא שמואל, 'וחי בהם ולא שימות בהם', וזאת משום שהוא כולל גם חילול שבת בספק פיקוח נפש -

בבלי יומא (פה ע"ב):

אמר רב יהודה אמר שמואל: אי הואי התם הוה אמינא: דידי עדיפא מדידהו, וחי בהם ולא שימות בהם. אמר רבא: לכולהו אית להו פירכא, בר מדשמואל דלית ליה פרכא... ואשכחן ודאי, ספק מנא לן? וכולהו אשכחן ודאי, ספק מנא לן? ודשמואל ודאי לית ליה פירכא. אמר רבינא ואיתימא רב נחמן בר יצחק: טבא חדא פלפלתא חריפא ממלא צנא דקרי.

~ **רי"ף** (יומא ה ע"א מדפי הרי"ף):

ומנא לן דפיקוח נפש דחי שבת?

אמר רבי יהודה אמר שמואל אמר קרא, אשר יעשה אותם האדם וחי בהם ולא שימות בהם.

מבואר א"כ שנפסקה ההלכה שהמקור לפיקוח נפש הדוחה שבת הוא מדברי שמואל 'וחי בהם ולא שימות בהם', כפי שפסק הרי"ף, אך מכל-מקום מצאנו שדרשה זו הובאה ללא עוררין בתלמוד ויש לה גם השלכות הלכתיות¹

¹ ראו: **שו"ת שבט הלוי** (ח"ג סימן לו אות א): "ויש לדקדק אם למסקנא דקאמר דכולהו אית להו פירכא נשאר גם דושמרו וכו' כדי שישמור שבתות הרבה או סמכינן בעיקרו על הא דשמואל דחי בהם וגוי ונפקא מינה רבתא לדינא".

שיעורים בפיקוח נפש והצלה

נתנאל אוירבך

• חילול שבת עבור תינוק חי לעומת אדם מת

הגמרא ערכה הבחנה בין חילול שבת עבור תינוק בן יומו חי לאי-חילול שבת עבור דוד המלך שנפטר. המקור להבחנה זו הוא מדרשת הגמרא 'חלל עליו שבת אחד כדי שישמור שבתות הרבה', וזה שייך דווקא באדם חי ואפילו תינוק בן יומו לעומת אדם נפטר -

בבלי שבת (קנא ע"ב):

תניא, רבן שמעון בן גמליאל אומר: תינוק בן יומו חי - מחללין עליו את השבת, דוד מלך ישראל מת - אין מחללין עליו את השבת.

תינוק בן יומו חי מחללין עליו את השבת - אמרה תורה, חלל עליו שבת אחד כדי שישמור שבתות הרבה. דוד מלך ישראל מת אין מחללין עליו - כיון שמת אדם, בטל מן המצוות. והיינו דאמר רבי יוחנן: במתים חופשי, כיון שמת אדם נעשה חפשי מן המצוות.

• סמכות בית-דין לעקור מצווה מהתורה בהוראת שעה

הרמב"ם ממחיש את הדין שבי"ד יכול לעקור מצווה מהתורה בהוראת שעה דרך דרשת הגמרא 'חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה' כדוגמה לסמכות בי"ד לעקור מצווה מהתורה כדי לשמור על התורה כולה -

רמב"ם (הל' ממרים פ"ב ה"ד):

ויש לבית דין לעקור אף דברים אלו לפי שעה אף על פי שהוא קטן מן הראשונים שלא יהו גזרות אלו חמורין מדברי תורה עצמה, שאפילו דברי תורה יש לכל בית דין לעקרו הוראת שעה.

כיצד, בית דין שראו לחזק הדת ולעשות סייג כדי שלא יעברו העם על דברי תורה, מכין ועונשין שלא כדין אבל אין קובעין הדבר לדורות ואומרים שהלכה כך הוא, וכן אם ראו לפי שעה לבטל מצוות עשה או לעבור על מצוות לא תעשה כדי להחזיר רבים לדת או להציל רבים מישראל מלהיכשל בדברים אחרים עושין לפי מה שצריכה השעה, כשם שהרופא חותך ידו או רגלו של זה כדי שיחיה כולו, כך בית דין מורים בזמן מן הזמנים לעבור על קצת מצוות לפי שעה כדי שיתקיימו כולם, כדרך שאמרו חכמים הראשונים חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה.

שיעורים בפיקוח נפש והצלה

תנאל אוירבך

ב. השלכות הלכתיות

כאמור, למרות שנאמר בגמרא שלדרשה זו 'חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה' יש 'פירכא', מכלל-מקום הפוסקים הביאו דרשה זו כשיקול הלכתי

1. חילול שבת להצלת עובר

בדברי המשנה מבואר שאם יש אישה בהריון שאינה חשה בטוב ביום הכיפורים ומחמת כך מסתכנת, יש היתר להאכילה מפני פיקוח נפש -

משנה יומא (פ"ח מ"ה): "עוברא שהריחה, מאכילין אותה עד שתשיב נפשה".

! כאמור, הדיון הוא אודות פיקוח נפש של האישה עצמה, אך מה יהיה הדין כאשר ברור שהאישה המעוברת אינה בסכנה אך נשקפת סכנה ממשית לחייו של העובר - האם גם זה בכלל פיקוח נפש המתיר חילול שבת או אכילה ביום הכיפורים?²

! הרמב"ן מביא את דברי 'הלכות גדולות'³ הסובר שאם העובר בסכנה והאמא אינה בסכנה, יש להאכיל את האמא עבור הצלת העובר.

הרמב"ן הקשה על כך, מדוע אי"כ כאשר העובר מסכן את האמא בלידה ניתן להרוג אותו עבור הצלתה משום שאינו 'נפשי'?

הרמב"ן מסביר בדעתו שאמנם עובר אינו בכלל 'נפשי' ולכן אם האמא מסתכנת בלידה בגלל העובר ניתן להרוג אותו להצלתה, אך לגבי חילול שבת יש להסתמך על הדרשה 'חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה' ולחלל עליו שבת⁴ -

² ראו: **פרי מגדים** (או"ח סימן שכח משבצות זהב ס"ק א): "ויש לספק, עובר אי מחללין עליו שבת באין סכנה לאם". ולא הביא מדברי הראשונים שיובאו להלך; **שבט מיהודה** (הוצאת מוסד הרב קוק, שער ראשון עמוד ט).

³ **הלכות גדולות** (סימן יג - הלכות יום הכיפורים עמוד קפח ד"ה והיכא דאיכא).

⁴ דין זה והבחנה זו הובאו גם ברמב"ן (נדה מד ע"ב): "לענין לידה דבר ברור הוא שאינו בכלל נפש אדם עד שיוולד כדאמרין, ולא קושיא היא התם אמרה תורה חלל עליו שבת אחת כדי שיקיים שבתות הרבה, והיה דאמרין במסכת שבת (קנא ע"ב) תינוק בן יום אחד חי מחללין עליו את השבת, לאו לאפוקי עובר אלא גוזמא היא כדי לומר דוד מלך ישראל מת אין מחללין עליו את השבת". פסק זה של בעל הלכות גדולות והרמב"ן הובא בריטב"א (נדה מד ע"ב ד"ה ודכתיב); **רא"ש** (יומא פ"ח סימן יג): "וכתב הרמב"ן ז"ל, משמע מתוך דברי בעל הלכות דמשום סכנת וולד לחודיה מחללין אפילו ליכא למיחש לדידה". אמנם הרא"ש מסיים, שלמעשה אין כל נפק"מ הלכתי-מעשית משום שגם אלו החולקים וסוברים שעובר אינו נפש יודו שיש לחלל עליו שבת משום אם הוא בסכנה גם האמא המעוברת בסכנה: "ולא ידעתי מה צורך לכל אלו הדקדוקים, דלא משכחת סכנת עובר בלא סכנת עוברא ולא סכנת עוברא בלא סכנת עובר, דהמפלת בחזקת הסכנה היא, וכן פירש רש"י דאם אינה אוכלת שניהם מסוכנים"; **ר"ן** (יומא ג ע"ב מדפי הרי"ף ד"ה וכתוב בהלכות גדולות); **בית יוסף** (או"ח סימן תריז ד"ה ומ"ש ואם לא), אך בדבריו בשולחן ערוך השמיט דין זה. אך ראו את לשון ה**טור** (או"ח סימן תריז): "עוברא שהריחה מאכל ואם לא יתנו לה ממנו תסתכן היא או הוולד", מלשונו 'או הוולד' משמע כדברי בה"ג והרמב"ן; כן פסקו: **ביאור הלכה** (סימן של סעיף ז ד"ה או ספק); **שמירת שבת כהלכתה** (פרק לו סעיף ב), שמחללין שבת לצורך הצלת עובר אף פחות מארבעים יום. ראו גם: **קובץ שיעורים** (כתובות אות קלה) שניסה להוכיח כדעת הלכות גדולות מההיתר של מעוברת לשמש במוך משום סכנת עובר, אך דחה: "מעוברת שמא תעשה עוברא סנדל - בספר תורת האדם לרמב"ן הביא מחלוקת אם פיקוח נפש דעובר דוחה איסורין... וקשה מהכא דמותר לשמש במוך מפני סכנת עובר. ושמה נפרש לדעת החולקין דע"י שתעשה עוברא סנדל תסתכן גם האם", כפי שציין הרא"ש. ביחס לדברי הרא"ש שכתב למעשה לא תהיה נפק"מ הלכתי-מעשית, ראו את דברי **פורת יוסף** (יומא פב ע"א) שכתב שתהיה נפק"מ הלכתי באישה מעוברת שדינה 'מעלין ולא מורדין': "דמשכחת כגון דהאם היא מאותן שמורדין ולא מעלין... וא"כ משום האם לא מחללין, ולדעת בעל הלכות גדולות מחללין מחמת העובר". יש שכתבו שגם בעל הלכות גדולות יודה שאין לחלל שבת על הצלת ביציות מופרות הנמצאות בתוך מבחנה, ראו: **שו"ת שבט הלוי** (ח"יה סימן מז): "לדעתי ברור דגם לבה"ג אסור לחלל שבת בזה, דעד כאן לא התיר בה"ג לחלל שבת על העוברין אפילו לפני ארבעים יום אף על גב דמיא בעלמא הוא אלא בעובר תוך מעי האם, דאע"ג דטעם וחי בהם עדין ליכא, מכל-מקום הא דפסקין עליו שמוותר לחלל שבת, גם זה נבנה על היסוד שיהיו ע"פ אח"כ בני קיימא ע"י שרוב ולדות בני קיימא הם ורק מיעוט מפילות... הרי דהרוב מברר לנו שיהיה בן מצוות וסבירא ליה לבעל הלכות גדולות דנהי וחי בהם עכשיו ליכא דעדין אינו בגדר זה, וגם ישראל אינו מצוה על העוברין, מכל-מקום כיון דנתברר מדין רוב שיהיה בן מצוות גם לחלל עליו שבת מותר. משא"כ זרע זה שבתוך המבחנה שאינו כלל כלל ברוב זה דרוב העוברין בני קיימא הם, דבוחנים רק מבחוץ איך יהיה התפתחות הדברים"; **נשמת אברהם** (ח"א או"ח סימן של ס"ק כ ציון 6) כתב שדעת הרב יהושע נויבירט שאפילו איסורי דרבנן אסור לחלל על נידון זה.

שיעורים בפיקוח נפש והצלה

נתנאל אוירבך

רמב"ן (תורת האדם, שער המיחוש עניין הסכנה אות ד) :

ובהלכות גדולות נמי, אישה עוברה דידיעין דאי לא אכלה מתעקר ולדה, אף על גב דאמרינן ספק בן קיימא הוא ספק נפל, שפיר דמי למיתן לה...

ואף על גב דתנן (אהלות פ"ז מ"ו) האישה המקשה לילד מביאין סכין ומחתכין אותו איבר איבר, יצא ראשו אין נוגעין בו שאין דוחין נפש מפני נפש, דאלמא מעיקרא לית ביה משום הצלת נפשות... אפילו הכי לעניין שמירת מצוות מחללין עליה, אמרה תורה חלל עליו שבת אחת שמא ישמור שבתות הרבה. הלכך, אפילו בהצלת עובר פחות מבן ארבעים יום שאין לו חיות כלל מחללין עליו, כדעת בעל הלכות.

שו"ת שרידי אש (ח"א סימן קסב, עמוד תצח) :

והא דמותר לחלל עליו את השבת, לפי בעל הלכות גדולות, יש לומר שהתורה התיירה חילול שבת בשביל צמיחת החיים העתידיים, כמו שכתב הרמב"ן, שגם קודם ארבעים יום יש לומר חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה, היינו, שמחללין שבת בשביל שמירת שבת העתידה לבוא לאחר שיוולד ויתקיים בחיים.

~ החולקים : אין מחללים שבת על עובר

הרמב"ן כותב שיש דעות אחרות הסוברות שאין לחלל שבת על עובר,⁵ אך הוא לא מקבל דעות אלו משום שיספק נפשות להקל'.

יתכן והדעה הסוברת שאין מחללים שבת על עובר מבוססת על כך שדרשה זו 'חלל עליו שבת אחת' נדחתה מההלכה

רמב"ן (תורת האדם, שער המיחוש עניין הסכנה אות ד) :

ואיכא דסבירא ליה שאין מחללין משום נפלים, אלא עוברה שהריחה חששא דמיתה דידה היא, שכל המפלת בחזקת סכנה... וספק נפשות להקל.

מרומי שדה (יומא פה ע"ב ד"ה שם ודשמואל) :

הנה הרי"ף הביא הא דשמואל. ולא דבר ריק הוא, מה שהביא דרשה שאינו מדרך החיבור. אלא ללמדינו דדווקא נולד, משא"כ עובר אין מחללין עליו.

« מבואר א"כ שיש מחלוקת האם מחללים שבת על עובר המצוי בפיקוח נפש, כאשר יסוד המחלוקת נעוץ ביחס לדרשת הגמרא 'חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה'.

מכל-מקום מבואר מדברי הרמב"ן, שיש להבחין בין דין יולדת המסתכנת ע"י העובר שלה, שניתן להורגו כי אינו 'נפשי', לבין דין חילול שבת להצלת עובר שאמנם אינו מוגדר 'נפשי' אך מדין 'חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה' יש לחלל עליו את השבת.

נמצא א"כ, שנעשה 'שימוש' הלכתי משמעותי בדרשת הגמרא אף שיש לה 'פירכא'.

⁵ ראו : שיטה מקובצת (ערכין ז ע"ב אות א) שהשווה דין בין יולדת המסתכנת ע"י העובר לדין חילול שבת, ולדבריו רק לאחר שיצא ראשו והוא מוגדר 'נפשי' יש לחלל עליו שבת.

שיעורים בפיקוח נפש והצלה

נתנאל אוירבך

1.1 ספק סכנה בעובר

אם נבקש להיצמד לדרשת הגמרא 'חלל עליו שבת אחת' וליישם אותה הלכתית לגבי דין עובר, כפי שלמד הרמב"ן, נראה שיתכן ודרשה זו נאמרה רק במקרה ויש ודאות של פיקוח נפש ולא במקרה של ספק⁶

• דעת הנצי"ב: אין לחלל שבת על ספק סכנת עובר

'הפירכא' של הגמרא על כל הדרשות והעדפת דרשתו של שמואל 'וחי בהם ולא שימות בהם' היא בכך שלא ניתן ללמוד מהדרשות השונות האם מותר לחלל שבת על ספק פיקוח נפש, אך מדרשתו של שמואל 'וחי בהם ולא שימות בהם' ניתן לחלל שבת גם על ספק פיקוח נפש -

בבלי יומא (פה ע"ב):

אמר רב יהודה אמר שמואל: אי הואי התם הוה אמינא: דידי עדיפא מדידהו, וחי בהם ולא שימות בהם. אמר רבא: לכולהו אית להו פירכא, בר מדשמואל דלית ליה פרכא.

רש"י (יומא פה ע"ב ד"ה דשמואל):

דשמואל לית ליה פירכא - אשר יעשה האדם המצוות שיחיה בהם ודאי, ולא שיבוא בעשייתה לידי ספק מיתה. אלמא מחללין על הספק.

« לאור זאת כתב הנצי"ב, אם נלמד כדעת הלכות גדולות והרמב"ן שיש לחלל שבת להצלת עובר מדין 'חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה', אזי דווקא כאשר העובר במצב של פיקוח נפש וודאי, אבל אין לחלל עליו שבת אם פיקוח נפשו מוטל בספק -

מרומי שדה (יומא פה ע"ב ד"ה שם ודשמואל):

וכבר ביארנו לעיל⁷ שיטת הבה"ג, דמכל-מקום על ודאי פיקוח נפש של העובר מחללין, והיינו מדרשא דרשב"א ושמרו בני ישראל את השבת אמרה תורה כו', וזה מהני אפילו בעובר ובמקום ודאי פיקוח נפש.⁸

« אליהו וכן האשה הצרפתית: הנצי"ב מוכיח כדבריו מדברי התוספות אודות המקרה שאליהו הנביא שהיה כהן נטמא והחיה את בן האשה הצרפתית, ורק משום 'שהיה ברור לו שיחיהו'. היינו, כיון שבן האשה היה מת לא היה שייך להתיר חילול קדושת הכהונה מהפסוק 'וחי בהם', אלא רק שייך הלימוד של 'חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה' וסברה זו לא נאמרה במקום של ספק. לכן ציינו התוספות 'שהיה ברור לו שיחיהו' -

תוספות (בבא מציעא קיד ע"ב ד"ה אמר):

תימה לר"י, היאך החיה בנה של האלמנה, כיון שכהן היה דכתיב וַיִּתְמַדְד עַל הַיָּלֵד.

ויש לומר, שהיה ברור לו שיחיהו לכך היה מותר משום פיקוח נפש.

⁶ המגן אברהם (או"ח סימן של ס"ק טו) דן בחילול שבת לצורך הצלת ודל ספק בן ח' חודשים ספק בן ז' חודשים שמבחינה הלכתית הוא מוגדר ספק. לדבריו דין זה תלוי במחלוקת בעל הלכות גדולות-הרמב"ן והחולקים - לדעת הבה"ג והרמב"ן, יש לחלל עליו שבת. לדעת החולקים, אין לחלל עליו שבת: "דזה תליא בפלוגתא שכתבו הרא"ש והר"ן פ"ב דיומא בעוברה שהריחה אי לא אכלה מתעקרה ולדה, אף על גב דספק בן קיימא הוא ספק נפל. אולם השוואה זו, בין דין עובר לדין ודל ספק חי ספק מת, אינה מוכרחת משום שכל דברי הרמב"ן עוסקים בגדר 'נפשי', ראו כן: רבי עקיבא איגר (או"ח סימן של סעיף ז): "לי העני בדעת נפלאו דברים אלו, דזה אינו נוגע כלל להרמב"ן דמחלק רק דעובר לא מקרי נפש מדשרי להורגו משום הכי אין מתירים איסור בשביל עובר אבל יושבת על המשבר דכמנח בקופסא הוא ומקרי נפש אלא דהוא סי נפל י"ל דמספק מחללים שבת כמו כל ספק פיקוח נפש". בעניין זה, ראו עוד: ביאור הלכה (סימן של סעיף ז).

⁷ מרומי שדה (יומא פה ע"ב ד"ה שם במשנה): "דווקא על הודאי מחללין ולא על הספק, ודלא כמו שחשב הרמב"ן בדעת הבעל הלכות גדולות".

⁸ ראו גם בדבריו, העמק שאלה (שאלתא קסו ס"ק יז).

שיעורים בפיקוח נפש והצלה

נתנאל אוירבך

• חילול שבת גם בספק סכנה

כדי ליישב את הערת הנצי"ב, יש להביא את דברי שולחן ערוך הרב הסובר שגם לפי המקור שפיקוח נפש דוחה שבת משום 'חלל עליו שבת אחת' יש היתר לחלל שבת על ספק פיקוח נפש, משום שלאחר שנלמד מהדרשה 'וחי בהם ולא שימות בהם' שגם בספק פיקוח נפש יש לחלל שבת אזי יש השפעה כזו גם על ההשלכות ההלכתיות מהדרשה 'חלל עליו שבת אחת' גם בספק פיקוח נפש -

שולחן ערוך הרב (או"ח סימן שו קונטרס אחרון הערה א):

אם מחללין מספק, דהא אמרינן בגמרא פרק בתרא דיומא דדוקא מוחי בהם מוכח דמחללין מספיקא אבל משום שאמרה תורה חלל עליו כו' לא ידעינן בספיקא עיין שם. ומיהו בר"ן פרק יום הכיפורים מבואר בהדיא דמחללין אפילו בעובר מהאי טעמא. ואפשר, דלבתר דגלי לן קרא דמחללין מספק גבי פיקוח נפש אם כן הוא הדין בשביל שישמור שבתות הרבה, שהוא חשוב גם כן כפיקוח נפש.

2. חילול שבת להצלה משמד רוחני

השלכה הלכתית נוספת ממקור הלימוד 'חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה' היא במקרה של פיקוח נפש רוחני שאינו גופני

? האם מותר לחלל שבת עבור הצלת אישה משמד רוחני שאינו פיקוח נפש גופני?

• דעת הרשב"א: אין לחלל שבת על פיקוח נפש רוחני

לדעת הרשב"א, אין לחלל שבת על פיקוח נפש שאינו גופני אלא רוחני בהצלה משמד -

שו"ת הרשב"א (ח"ז סימן רסז):

עוד נשאל באישה שהוציאוה מביתה בשבת בחזקה על ידי ישראל משומד להוציאה מכלל ישראל - אם מותר לשלוח בעד אביה שהוא בעיר אחרת בשבת ואפילו חוץ לשלוש פרסאות, למאן דסבירא ליה דתחום שלוש פרסאות דאורייתא, ואפילו להביא בידו חותם מצד המלכות, מי הוי כספק נפשות ולהקל או לא? והשיב, שהדבר צריך תלמוד.

ומכל-מקום כך דעתי נוטה שאסור, לפי שאין דוחין את השבת על הצלה מן העבירות שאין אומרים לאדם עמוד וחטוא כדי שיזכה חבירך ואפילו איסורא זוטא לא שרי כדי להציל את חברו מאיסורא רבה, כדמוכח בפ"ק דשבת... וההיא דניחא ליה למעבד חברו איסורא זוטא ולא ליעבד איסורא רבה עם הארץ על ידו קאמר.

שיעורים בפיקוח נפש והצלה

נתנאל אוירבך

• דעת הרב יוסף קארו: יש לחלל שבת על פיקוח נפש רוחני

בבית יוסף הביא את תשובת הרשב"א, וחלק עליו ביחס של 'חטא כדי שיזכה חבירך', וסיים ביחס לחילול שבת בהצלת חברו מעבירות שאין בהן פיקוח נפש גופני -

בית יוסף (או"ח סימן שו אות יד):

ואפילו לחלל שבת בדברים האסורים מן התורה, נראה דשפיר דמי, דלגבי שלא תשתמד ותעבור כל ימיה חילול שבת אמרינן איסורא זוטא הוי.

שולחן ערוך (או"ח סימן שו סעיף יד):

מי ששלחו לו שהוציאו בתו מביתו בשבת להוציאה מכלל ישראל, מצווה לשום לדרך פעמיו להשתדל בהצלתה. ויוצא אפילו חוץ לשלוש פרסאות ואי לא בעי, כייפינן ליה.

הנימוק: 'חלל עליו שבת אחת'?

מגן אברהם (סימן שו ס"ק כט):

חוץ לג' פרסאות - אפילו למאן דאמר דהוי דאורייתא, שרי דלגבי שלא תמר ותעביד כל ימיה חילול שבת הוי זה איסורא זוטא דמוטב לחלל שבת אחת כדי שתשמור שבתות הרבה (**בית יוסף**).

חיי אדם (חלק ב-ג הלכות שבת ומועדים כלל סח סעיף יב):

אם רוצים לאנסו להוציאו מכלל ישראל ולהמיר אותו, מצווה על כל אדם לחלל עליו שבת אפילו במלאכה דאורייתא להשתדל בהצלתו, ואפילו הוא ספק שמא לא יועיל בהשתדלותו, כמו ספק פיקוח נפש, דכמו שמחלין שבת על חולה דאמרינן מוטב שיחלל שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה, הוא-הדין הכא.

« וחי בהם': ניתן לומר שמדובר על הצלה גופנית, כי העיקר שהאדם יהיה בחיים אף ללא תוכן החיים בשמירת המצוות.

'חלל עליו שבת... כדי שישמור': ניתן ללמוד הרחבה להיתר חילול שבת בפיקוח נפש רוחני, כי המטרה 'שישמור שבתות' ולא רק יחיה.

⁹ כ"כ **שו"ת אגרות משה** (או"ח ח"ג סימן סט ד"ה והיא קושיא), בדעת הבית יוסף והמגן אברהם.

שיעורים בפיקוח נפש והצלה

נתנאל אוירבך

2.1 חילול שבת על ספק שמד רוחני

בדברי החיי אדם נכתב שגם במקרה של ספק שמד רוחני ניתן לחלל שבת. מכאן יש ללמוד מה שראינו מכבר, שגם אם נלמד מהדרשה 'חלל עליו שבת אחת' ניתן לחלל גם על ספק פיקוח נפש לא רק על וודאי

חיי אדם (כלל סח סעיף יב): "ואפילו הוא ספק שמא לא יועיל בהשתדלותו, כמו ספק פיקוח נפש".

שולחן ערוך הרב (או"ח סימן שו סעיף כט):

מי שנודע לו בשבת שהוציאו נכרים את בתו מביתו להוציאה מכלל ישראל, מצווה לשום לדרך פעמיו להשתדל להצלתה, ויצא אפילו חוץ ליי"ב מיל ואפילו אם יצטרך לעשות מלאכה גמורה להצלתה. ואפילו אם הוא ספק אם יצילנה, מפני שעניין זה הוא כפיקוח נפש שמחללין השבת אפילו בספק הצלה שאין לך פיקוח נפש יותר מזה שלא תצא מכלל ישראל ותחלל שבתות כל ימיה ומוטב לחלל עליה שבת אחת משתחלל היא שבתות הרבה, שמטעם זה ג"כ מחללין שבת בשביל פיקוח נפש שאמרה תורה חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה.

? הרי מקור הדין שיש לחלל שבת על ספק פיקוח נפש הוא מהדרשה 'וחי בהם', ואילו מהדרשה 'חלל עליו שבת אחת' לא נדע שיש היתר חילול שבת גם בספק פיקוח נפש?

פני שלמה (יומא פה ע"ב):

ולכאורה צריך עיון, דהא בסוגיין אמר רבא לכולהו אית להו פירכא וכו' אשכחן ודאי ספק מנלן, ומוכח כי דווקא בפיקוח נפש דילפינן מן וחי בהם מחללין גם על הספק, ולא בהא דילפינן מן ושמרו... אח"כ מצאתי שכן הקשה הגאון **בעל התניא בשולחן ערוך** שלו בקונטרס אחרון לסימן ש"ו, ועיין שם מה שכתב בזה.

! שולחן ערוך הרב התקשה ג"כ בעניין זה וכתב ליישב, שלאחר שהוכרע שיש לחלל שבת גם על ספק פיקוח נפש אזי 'חזר הדין' הזה גם לדרשת 'חלל עליו שבת אחת' גם מספק -

שולחן ערוך הרב (או"ח סימן שו, קונטרס אחרון הערה א):

ומכל-מקום הכא בהצלת עבירה (צ"ע) אם מחללין מספק, דהא אמרינן בגמרא פרק בתרא דיומא דדוקא מוחי בהם מוכח דמחללין מספיקא אבל משום שאמרה תורה חלל עליו כו' לא ידעינן בספיקא, עיין שם. ומיהו, בר"ן פרק יום הכיפורים מבואר בהדיא דמחללין אפילו בעובר מהאי טעמא. ואפשר דלבתר דגלי לן קרא דמחללין מספק גבי פיקוח נפש אם כן הוא-הדין בשביל שישמור שבתות הרבה, שהוא חשוב גם כן כפיקוח נפש.

שיעורים בפיקוח נפש והצלה

נתנאל אוירבך

2.2 השלכה מעשית: ניצול שעת הכושר בהצלה רוחנית

• הרב שאול ישראלי (חוות בנימין, ח"א סימן יד)¹⁰:

עם סילוק מסך הברזל מברית המועצות וגרורותיה, נפתח פתח לעליה של היהודים מרוסיה ומשאר המדינות שהיה אטום וסגור זה עשרות בשנים. התחיל זרם עליה בלחץ חזק, בעוד שאמצעי התחבורה התקשו לענות על מלוא הצרכים. כבר עם הגעת ראשוני העולים נתגלה מה גדול החורבן הרוחני אשר עולל המשטר הסובייטי ליהדות רוסיה, במשך שבעים שנות שלטון דיכוי של כל מה שנודף ממנו ריח של יהדות. מגיעים יהודים שחוץ מזה שידעו שהם שייכים לעם ישראל אינם יודעים כלום מה זה יהדות ומה ההשתייכות לעם ישראל מחייבת אותם. קיים גם אחוז מדהים של נישואי תערובת, ונוכחים לדעת מה גודל הנס שהתרחש לנו בהיווצר האפשרות להציל את השארית הנשארה מטמיעה מוחלטת.

בהיות השינוי במהלך הפוליטי הוא עצום, ומורגשת התרוצצות לא מבוטלת של זרמים שונים ומנוגדים באותה מעצמה, אין בטחון שהמדיניות של פתיחת השערים להגירת היהודים תחזיק מעמד, וקיימת הרגשה שיש לנצל את המצב הנוכחי הקיים בכדי להעלות את הכמהים לעליה במידה המקסימלית האפשרית. ונתעוררה שאלה אם מצב זה מחייב גם חילול שבת בהפקת רשיונות העליה וניצול אמצעי התחבורה גם ביום השבת.

האם ניתן להשוות את הצורך בעליה שהיא בגדר פיקוח נפש רוחני, לגדרי פיקוח נפש רגיל, שאין לך דבר שעומד בפניו חוץ משלושת עבירות החמורות שבהם נאמר יהרג ואל יעבור.

אמנם הרב ישראלי חתם את דבריו בלשון 'צריך עיון', אך דבריו נוטים להתיר, וזאת משום 'וחי בהם' שגם במקרה ואין ערובה לכך שהאדם ישמור שבת מכל-מקום יש לחלל עליו שבת.¹¹

• הרב פנחס גולדשמיט, רב הקהילה היהודית במוסקבה חלק על הוראתו של הרב ישראלי שיש להתיר חילול שבת עבור אנשים כאלו שלא ישמרו שבת -

זכרון בספר (סימן טז):

במציאות של ימינו רוב מניין ובניין של יהודי ברית המועצות רחוקים משמירת המצוות ואינם עומדים לשמור מצוות ה' ובתוכן מצוות שבת קודש גם אח"כ, בצאתם לארצות אחרות וגם בעלותם ארצה - מי יימר שאפשר לכלול יציאה זו בתור הצלה רוחנית שדוחה את השבת... ישראלים שאינם שומרי שבת ושאר מצוות, אין לנו היתר לחלל שבת עבורם משום פיקוח נפש רוחני כדי להוציאם מארץ המועצות...

¹⁰ מקור מאמר זה הוא בתורה שבעל-פה (חלק לב עמוד כו). במסגרות שונות דן הרב ישראלי בשאלת פיקוח נפש רוחני, ראו: תחומין (כרך ב עמוד 27-34); שערי שאול - שבת (שיעור ט); עמוד הימיני (סימן יא).
¹¹ כ"כ הרב אברהם שרמן 'מעמד עולים המנותקים מהתורה והמצוות לאור ההלכה' בתוך: תורה שבעל-פה (כרך לב תשנ"א עמוד סא-עו). ראו גם: מבקשי פניך - שיחות עם הרב אהרן ליכטנשטיין (עמוד 225): "כשקסטרו, מנהיג קובה, עלה לשלטון, הוא נתן רשות ליהודים לעזוב את קובה ביום אחד. ואיזה יום בחר הרשע לתת להם, את יום הכיפורים. השאלה הגיעה לרב אהרן קוטלר, האם על היהודים לעזוב את קובה תוך כדי עשיית מלאכות מהתורה ביום הכיפורים. תשובתו הייתה הוא צריך להתייעץ עם הרב יושע בער סולובייצ'יק. הוא התייעץ, ושניהם בעצה אחת פסקו לעזוב ביום הכיפורים". הנימוק לכך מופיע במגל (חלק טו תשס"ז עמוד 203): "יהודי קובה שאלו את הרב קוטלר האם מותר להם לצאת מהמדינה, משום שקיים חשש גדול לשמך בשלטון קומוניסטי. הרב קוטלר והרב סולובייצ'יק פסקו שיש בגזרת שמך גם ספק פיקוח נפש ולכן יש לצאת ביום הכיפורים". כ"כ: הרב צבי שכתור (קובץ בית יצחק, חלק מה עמוד 41), והוסיף בשם החפץ חיים: "שבכדי לצאת מרוסיה מתחת הקומוניסטים, מותר אפילו לחלל את השבת שדינו כספק פיקוח נפש"; הרב אהרן יהודה ליב שטיינמן (כאיל תערוג - עובדות על גדולי הדורות, עמוד קפא): "סיפר לי הרב מפוניבז', שכשהחלו הגזירות ברוסיה גזר החפץ חיים חצי יום תענית לכל ישראל. ואח"כ הורה החפץ חיים שמותר לברוח מרוסיה אפילו בשבת. ובתחילה אמר אחד הרבנים שהיה נראה דבר זה בעיניו חידוש שמותר לחלל על זה שבת, אבל אחרי שראה שהתחילו לגזור גם שאסור למול וריבוי הגזירות ראה שהחפץ חיים צדק"; בקובץ הפרדס (נו חוברת א עמוד 24-25) מתוארת ישיבת אגודת הרבנים באמריקה, אודות הצעתו של ראש הממשלה מנחם בגין להפסיק לתמוך כלכלית ביהודי רוסיה שבורחים ממנה לארצות אחרות ולא לארץ ישראל. הרי"ד סולובייצ'יק הזכיר את דברי החפץ חיים, ולכן חובה לסייע לכל יהודי לברוח מרוסיה אף שלא יגיע לארץ ישראל.

שיעורים בפיקוח נפש והצלה

נתנאל אוירבך

על כן לעני"ד אין מקום להתיר עלייתם של יהודי ברית המועצות בשבת מצד פיקוח נפש רוחני, כמו שכתבתי דאין סברא של חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה.

3. חילול שבת להצלה מסכנת דעת

נמשיך באותה דוגמה שאינה עוסקת בפיקוח נפש גופני, אלא בפיקוח נפש שכלי-דעת. השאלה בה דנו הפוסקים היא, האם מותר לחלל שבת על הצלת אדם משיגעון.

• הכנסת ילד שוטה למוסד שיאכילוהו טריפות

הרב משה סופר דן בגדרי 'חלל עליו שבת אחת',¹² ומגיע למסקנה שאין להתיר הכנסת ילד זה למוסד בו מאכילם אותו טריפות. ואף ש'המחיר' שהוא ישלם על כך הוא העדר הדעת -

שו"ת חתם סופר (או"ח סימן פג) :

נשאלתי, אחד מתושבי קהילתנו ספרדי אשר זה שנתיים הלך לעולמו הניח בן אחריו שהוא לעת הזאת בן ז' שנים והנער בכל מעשיו כמתעתע מדבר ואך קול דברים ובעצמו אינו יודע מהו מדבר, שומע בעת מדברים אליו ואינו יודע תכלית שום כוונה מיוחדת על בוריה ממה שדברו אליו, אינו לא חרש ולא אלם אף לא פקח, כל מעשיו רמיזותיו קריצותיו תנועותיו מוכיחין מעידין ומגידין אשר הוא שוטה ודעתו קלישתא מאוד. ואחרי אשר אבי הנער הלזה הניח עזבון גדול וסך עצום ואין יורש אחר זולת השוטה הזה, הנה קרובי הנער אספו הרופאים המומחים מנוסים ומוחזקים שבעיר הזאת לדעת מה יהיה משפט הנער וכדת מה לעשות למצוא מזור ותרופה לתחלואי גופו ונפשו, והרופאים כולם פה אחד כי יש בו מעט דעת ודעתו קלישתא ואין רפואה אחרת למכתו אם לא בעיר וויען או בעיר וואצין סמוך לפעסט אשר שמה הוקם בית חינוך מורים מחנכים מלמדים לאלה דעת ומזימה, ואם יבוא שמה בוודאי בלי שום ספק יעלה מעלה אחר מעלה בדעת, ואף כי לא יהיה חריף כשאר בני אדם עכ"פ יגיע למעלה להיות בעל אנושי לישא וליתן לכלכל דבריו במשפט לטרוף טרף לו.

וזהו מקום השאלה - כי אחרי אשר ינתן שמה אף כי אי-אפשר לשלוח לו ולהכין לו די מחיתו בכשרות אף לא יניחו להוביל לו שמה דבר ממקום אחר והוא צריך להיות בחברה ואגודות כל הנמצאים שמה ואף במאכלן ומשקן, אם רשאים למוסרו שמה כיון שבודאי יאכל נבילה וכל טרפה, או לא... לכאורה אין ספק שאין להתיר שום איסור בשביל זה ומוטב שיהיה שוטה כל ימיו ואל יהיה רשע שעה אחת לפני המקום ב"ה, ומכ"ש שלא נעשה אנחנו איסורא זוטא בשבילו.

? מדוע לא נשתמש בכלל 'חלל עליו שבת אחת' ונכניס אותו למוסד אף שיאכילו אותו טריפות, והכל במטרה ששם הוא יתרפא 'כדי שישמור שבתות הרבה'?

¹² בהמשך נדון בדבריו אלו.

שיעורים בפיקוח נפש והצלה

נתנאל אוירבך

• חילול שבת עבור שוטה¹³

לדעת הרב יצחק שמלקיש, מותר לחלל שבת על אדם שוטה גם שלעת עתה הוא לא ישמור שבת, אך 'שבתות הרבה' בעתיד לאחר שיתרפא הוא כן ישמור.

מדבריו נראה שהביסוס ההלכתי לכך הוא 'חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה', והכוונה שמותר לחלל שבת עבור פיקוח נפש רוחני שישמור מצוות -

שו"ת בית יצחק (אבהע"ז ח"א סימן לט):

על דבר השאלה בכהן שנשתטית אישתו ר"ל, והרופא המפורסם אומר שאין לה תרופה רק בבית החולאים כי שם ערוכים כל החפצים הנצרכים לרפואה ושואל בעלה אם רשאי למסור אותה לשם מפני איסור יחוד ואם תיאסר עליו אישתו...

ולדעתי בוודאי מחללין שבת לרפאותה כמו שמחללין שבת על קטן שאינו בר מצוות, ואף שאין בו סכנת הגוף רק סכנת הדעת, שהרי אמרו חלל שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה ואם הוא שוטה אינו שומר שבת. ולא שייך מוטב שהיה שוטה כל ימיו ואל יהי רשע שעה אחת לפני המקום, דשם הכוונה שיחזיקו אותו לאינו חכם בהבלי עולם, אבל כשאין בו דעת לשמור מצוות אינו אדם.

ומכל-מקום לא מצאתי מבואר.¹⁴

~ בדברי הרב שמואל וואזנר מצאנו הגדרה זו, שפיקוח נפש שכלי מוגדר כפיקוח נפש לחילול שבת -

שו"ת שבט הלוי (ח"ד סימן לד):

ואשר שאל בעניין אדם (גדול) שעלול לאבד צלילות דעתו ולחיות כשוטה שיפטר מן המצוות, וניתן להצילו אם יחללו עליו שבת האם חייבים להצילו...

וכתב שתמצית שאלתו האם קיום מצוות של כל ימיו שעלול אדם לאבד הוא בגדר פיקוח נפש ומותר לחלל עליו. הנה בשאלה זאת עלינו לדון משני פנים - מצד שיעשה שוטה, ומצד שיפטר כל ימיו מן המצוות. הנה פשוט לידי דלהציל אדם שלא יתהפך מפיקח שולט על עצמו לשוטה גמור שאינו שולט על עצמו הוא פיקוח נפש גמור...

וטעם שני דמותר לחלל עליו כדי שלא יהיה פטור מכל מצוות התורה עפ"י הטעם ביומא (פה ע"ב) דמוטב לחלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה. וכבר כתבתי בביאור בשבט הלוי (ח"ג סימן לז) דלהלכה שני הטעמים אמת, הן טעם דוחי בהם ולא שימות בהם, והן הטעם דכדי שישמור שבתות הרבה... ואפילו החולקים בחילול שבת על העוברים, כיון שעדיין אינם בגדר חיוב אלא שברצונו להביאם לידי חיוב, משא"כ במי שהיה כבר בגדר חיוב להצילו מביטול מצוותיו כל ימיו... ולהלכה פשוט כמו שכתבתי, דזה בגדר פיקוח נפש והיתר חילול שבת לצורך שמירת המצוות כל ימיו.

¹³ יש להבחין בין מקרה בו 'חולה-שוטה לפנינו' והמטרה היא להציל אותו משטות זו באמצעות חילול שבת, לבין עשיית מלאכה בשבת עבור אדם בריא כדי למנוע ממנו להיכנס למצב התנהגותי לא-נורמאלי, שגועון ושטות. להלן יובאו דברי הרב יצחק שמלקיש שנראה שעוסק בנידון הראשון, להוציא אדם משטותו, ואילו בדברי הרב שמואל וואזנר שיובאו מבואר שעוסק בנידון השני, למנוע מאדם בריא להגיע לידי מצב של שגועון. אך מכל-מקום בסוגיה זו כתבנו את שני המקורות יחדיו ללא הבחנה, כדי לראות את המכנה המשותף ביחס לסיבות ההיתר של פיקוח נפש, אף שיש לחלק בניהם כאמור. התייחסות לנידון זה של חילול שבת כדי למנוע מאדם בריא נורמטיבי להגיע לידי שגועון ושטות, יובא בהמשך בשיעור כד א"ג.

¹⁴ ראו בדברי הרב איסר יהודה אונטרמן, **שבט מיהודה** (עמוד יח) שדן בעניין מחלת השיגעון האם היא עילה מספיקה כדי לחלל שבת עבור הצלת אדם ממחלה כזו. ובהמשך (שם עמוד עט - הערה) הביא את דברי בית יצחק שתלה זאת בטעמי ההיתר של פיקוח נפש בשבת.

שיעורים בפיקוח נפש והצלה

נתנאל אוירבך

ג. סיכום: חילול שבת על עובר והצלה רוחנית

למדנו על שני מקרים מרכזיים שהותר לחלל שבת עליהם - עובר במעי אימו ופיקוח נפש רוחני. המכנה המשותף בין ב' מקרים אלו הוא שהפוסקים השתמשו בדרשה 'חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה', למרות שיש לדרשה זו 'פירכא'. גם במקרים בהם אין דין 'וחי בהם', כגון עובר שאינו מוגדר 'חי' והצלה משמד רוחני שאין בכך מוות אלא העדר קיום מצוות, ניתן להשתמש בדרשה 'חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה' -

שו"ת שבט הלוי (ח"ג סימן לו):

ועכ"פ שמענו דכלל דכדי שישמור שבתות הרבה הוא כלל אמת לדינא... ונראה דשתי היסודות אמת - הן היסוד דושמרו בני ישראל את השבת לעשות את השבת, דמותר לחלל שבת כדי להביא נפש ישראל לשמירת מצוות כל ימיה, אף על פי שאין בו גדר פיקוח נפש דוחי בהם. והן היסוד דוחי בהם ולא שימות בהם דמצוות התורה הם סיבת החיים ולא עיכוב החיים. ומזה היסוד מותר לחלל שבת מטעם פיקוח נפש הגם שאין בו כלל דכדי שישמור שבתות הרבה. והיינו דדרשינן שתי הדרשות להקל, דכל טעם בפני עצמו כדאי לחלל עליו שבת ממילא מותר לחלל על העוברים בלי טעם דוחי בהם, וכן לחלל שבת עבור בתו אם הוציאוה מהדת מהאי טעמא.

ד. נספח: חילול שבת לקיום מצוות או רק לשמירת שבת

~ הראי"ה קוק סובר שמותר לו לאדם לתקן את קשר התפילין בשבת כדי שיהיה לו להמשך השבוע כשיוצא לדרך ובמקום שם לא יהיה לו מישהו שיתקן עבורו את הקשר. לדבריו, הסיבה להתיר היא משום 'חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה', כאשר אין הכוונה דווקא לשמירת שבת אלא לשמירת כל המצוות, כי אי-שמירת שבת אם לא נחלל עליו להצילו הוא לא יענש כי זה בשב ואל תעשה ומכל-מקום מחללים שבת על כך, א"כ ק"ו שיש לחלל שבת על שמירת מצוות כמו תפילין שהן בקום ועשה. מכאן, שכוונת הדרשה 'חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה' שרצון הקב"ה שהיו שומרי מצוות בעולם, ושמירת השבת היא ק"ו לשאר המצוות¹⁵ -

חבש פאר (פרק טו):

ויש להעיר מאי טעמא לא נימא אם נזדמן לאחד שמוכרח לצאת למקום רחוק שלא ימצא אדם מישראל שם ולזמן שאין לו קצבה, מאי טעמא לא נאמר דאפילו בשבת יהיה מותר לתקן לו הקשר של תפילין כדי שלא יתבטל כל ימיו ממצוות תפילין... מטעם מוטב שיחלל שבת אחת בשביל שישמור שבתות הרבה. ובוודאי השמירה של השבתות אי-אפשר שתהיה חמורה ממצוות עשה בפועל, שהרי הוא לא יחלל שבת אם ימות ח"ו רק שרצון האדון השי"ת שיהיו בעולם עושי רצונו שומרי שבתות.

¹⁵ יתכן וניתן לסייע לדברי הראי"ה קוק מדברי השיטה מקובצת (נדרים לא ע"ב) אודות מילת בניו של משה: "אמול ואצא לדרך סכנה היא לתינוק, וכתוב וחי בהם ולא שימות בהם - ואע"פ שלא ניתנה תורה להתיר איסור במקום סכנה, נראה לומר כן לחלל דבר אחד כדי לקיים מצוות הרבה". כלומר, לא מדובר על חילול שבת בפני פיקוח נפש אלא על סברה פשוטה עוד קודם מתן תורה שיש לדחות מצווה אחת בפני כמה מצוות עתידיות שיתקיימו. יתכן ולאחר מתן תורה התענגה סברה זו בדרשה 'חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה' ולא דווקא שבתות אלא אף שאר מצוות.

שיעורים בפיקוח נפש והצלה

נתנאל אוירבך

א"כ הדברים ק"ו, ומה בשביל שמירה של שבת שהיא רק עניין שיתקיים בשב ואל תעשה אמרה תורה חלל שבת אחת אע"פ שגם אם ימות ח"ו לא יעבור על לעת רק רצון השי"ת שיהיה חי וישמור מלעבור בהיות לאל ידו, ק"ו לפי זה למצוות עשה בפועל שיתבטל ממנה כל ימיה שיותר טוב לחלל שבת אחת כדי שישמור בפועל הרבה מצוות עשה.

~ הרב יעקב משה חרל"פ העיר על דברי הראי"ה קוק, ולדבריו ההיתר לחלל שבת על פיקוח נפש הוא רק על שמירת שבתות ולא על יתר המצוות, כפי שמורה לשון הדרשה -

הרב חרל"פ (הערות הגרי"מ חרל"פ לחבש פאר, הוצאת מוסד הרב קוק עמוד קכב) :

ובהא שאמרו מוטב שיחלל שבת אחת ואל יחלל שבתות הרבה, הגם דשם ג"כ מה שיעבור על שבתות הרבה יהיה רק בשוא"ת, דאם ימות לא יחלל שבת בקום עשה, נלע"ד דבאמת זה חידוש בשבת לבדו מקרא דושמרו בני ישראל את השבת וכדמשמע פשטות לשונו של רבי שמעון בן מנסיא ושמרו בני ישראל את השבת אמרה תורה חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה.

וכן הוא בדין, דלא מצינו כלל חיוב דאורייתא להכניס עצמו בחיוב מצווה, וכמש"כ האור זרוע בהל' ברכת המוציא דהא דמברכין להתעטף בציצית אע"ג שאין חובה להתעטף צריך לומר דמכל-מקום חובה להתעטף מדרבנן, הרי שלהכניס עצמו בחיוב אינו מן התורה.

ואיך נימא דמשום שיכניס עצמו בחיוב דאילו ימות נעשה חופשי מן המצוות יהיה מותר לזה לחלל שבת, על כרחך דזהו רק חידושא בשבת דכך רצה השי"ת שישמרו את השבת גם בזה להכניס אחרים בחיובם. ואין לך בו אלא חידושו שיהיה משום שבתות הרבה ולא משום מצוות אחרות.

~ הראי"ה קוק משיב להשגת הרב חרל"פ ומוכיח שיש לחלל שבת גם על קיום שאר מצוות ולא דווקא שבת, שכן לסוברים שאישה אינה מצווה על שביתת שבת ומכל-מקום כשהיא נמצאת בפיקוח נפש מחללים עליה שבת, והיינו משום קיומה את שאר המצוות -

הראי"ה קוק (חבש פאר, עמוד קסח) :

הלשון אמרה תורה חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה, נראה שהכוונה היא כדי שישמור את השבתות הרבות ולא משום קיום המצווה דשביתה.

ולדברי תוספות (קידושין לד ע"א ד"ה מעקה) דנשים אינן מוזהרות בעשה דשבתון, והרי מחללין גם על נשים במקום פיקוח נפש... והוי שפיר ק"ו במקום שיקיים ע"י זה מצוות הרבה כל ימיו בקום ועשה.